

Lausunto Valtioneuvoston ajankohtaisselonteko ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksesta (Valtioneuvoston julkaisu 2026:25)

Kiitän mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto otsikossa mainitusta asiasta. Lausun kunnioittaen seuraavaa.

Taustakatsaus ja oman asiantuntemuksen rajausta:

Ymmärrykseni puheena olevasta asiasta perustuu Pääesikunnan Tiedusteluosastolla kertyneeseen työkokemukseen, suomalaisen tiedusteluyhteisön muissa tehtävissä saatuun koulutukseen sekä tietokirjailijana ja opettajana kertyneisiin tietoihin.

Opetan Jyväskylän yliopistossa tiedustelu-oikeutta ja tiedusteluhistoriaa, teen aihepiiriin liittyvää väitöskirjaa sekä kirjoitan paraikaa tietoteosta Venäjän tiedustelupalveluiden historiasta ja merkityksestä venäläisessä hallintokulttuurissa.

Katson, että kompetenssini ajankohtaisselonteosta lausumiseen koskee lähinnä kohtia 2.1.1. *Venäjä pitkäkestoisena uhkana* ja 2.1.2. *Ukraina Euroopan turvallisuuden avainkysymyksenä*. Rajaan siksi lausuntoni koskemaan näitä aiheita.

Lausunto ja esittämäni arviot perustuvat kolmeen seikkaan, joita kuvaan tarkemmin alempana.

1. Sota Ukrainassa on muuttanut Venäjän talousrakennetta tavalla, joka tekee Venäjän talouden sodanjälkeisestä siirtymästä vaikean tai mahdottoman: vaikka sota Ukrainassa päättyisi, Venäjän talouden painopiste todennäköisesti pysyy puolustusteollisuudessa, mikä merkitsee Venäjän sodan päättyessä nopeaa uudelleenvarustautumista ja kalustollisen sotilasvoiman kasvua nopeasti yli sen, mitä kalustomäärät olivat Ukrainan hyökkäyssodan alkaessa.
2. Sotilaallinen uhka muodostuu tahdosta ja kyvystä. Venäjän sotilaallinen kyky kasvaa uudelleenvarustautumisen myötä nopeasti. Kyvyn muuttumista pystytään seuraamaan: tahto sen sijaan voi muuttua paljon kykyä nopeammin ja on hyvin riippuvainen siitä, kuka Venäjää johtaa.
3. Venäjää johtava sukupolvi vaihtuu lähivuosien aikana. Tämä ei ole ennustus, vaan vääjäämätöntä, koska johtavissa piireissä ei ole tapahtunut vaihtuvuutta, jota osittainen vallanvaihto edellyttäisi. Maan keskeinen hallinto- ja viranomaisjohto on entisten KGB-upseereiden käsissä, joiden ikä tätä kirjoitettaessa on 71–74 vuotta.

1. Venäjän talouden rakenteesta

Venäjä on Ukrainan hyökkäyssodan aikana siirtänyt taloutensa painopisteen voimakkaasti puolustusteollisuuteen. Vaikka sota päättyy, Venäjän talouden aiempi kivijalka eli öljy- ja kaasutulot tuskin palaavat aiemmalle tasolle, mihin suuntaan osaltaan vaikuttaa samalla etenevä vihreä siirtymä.

Lähes kaikkien sotien päättymiseen tai osittaistenkin liikekannallepanojen purkamiseen liittyy taloushaasteita, ns. klassinen demobilisaatiotaantuma. Paluu sodasta rauhaan merkitsee niin sodasta vapautuvan työvoiman äkillistä paluuta työmarkkinoille kuin muutoksia yhteiskunnan tuotantorakenteessa: teollisuuden on muutettava tuotantolinjansa takaisin rauhan ja siviilimaailman oloihin. Tämä ilmiö on otettava sotien päättyessä huomioon taloudellisesti vakaissakin yhteiskunnissa.

Venäjän valmiiksi runneltu talous ei todennäköisesti selviä tästä muutoksesta helpolla. Jo pelkkä 400 000 värvätyn sotilaan kotiuttaminen rintamalta nostaisi 75 miljoonan työntekijän työmarkkinassa työttömyysastetta noin puolella prosenttiyksiköllä. Tämä luo painetta siihen suuntaan, ettei sotilaita kotiuteta sodan päättyessä, ainakaan kerralla.

Sotilasmenot muodostavat Venäjän BKT:stä virallisesti arviolta 7–8 %, mutta niiden todellinen osuus saattaa olla 10–12 %:n luokkaa. Jos tämä osuus äkillisesti laskee, vaikutukset leviävät tuotantoketjuissa tavalla, joka ei ole valtiontalouden kannalta suotava tai ehkä edes mahdollinen. Esimerkiksi panssarivaunutilausten jyrkkä lasku johtaisi lomautuksiin, vähentyneeseen teräs- ja elektroniikkakysyntään, alueellisten tulojen laskuun ja sitä kautta verotulojen merkittävään vähenemiseen.

Venäläinen puolustusteollisuus on alueellisesti hyvin keskittynyttä. Siksi vähennykset merkitsisivät tietyillä alueilla niin suurta työttömyyttä ja ostovoiman laskua, että muutos saattaisi potentiaalisesti uhata jopa yleistä järjestystä – etenkin, kun maassa on samalla 1,5 miljoonaa veteraania, jotka eivät välttämättä koe heistä huolehditun reilusti. Lisäksi on huomionarvoista, että puolustusteollisuuden eturyhmillä on Venäjällä merkittäviä yhteyksiä ja paljon vaikutusvaltaa: olipa Venäjän uusi johto millainen tahansa, se tuskin voi kokonaan ohittaa puolustusteollisuuspiirien lobbaajia, vaikutusvaltaa ja vaatimuksia.

Näistä syistä on luultavaa, että Venäjän taloutta pidetään jatkossakin yllä puolustusteollisuuden kautta.

Puolustusteollisuuden tuotteilla on ollut viimeiset neljä vuotta kysyntää, koska niitä tuhoutuu tai muuten menetetään Ukrainassa nopeassa tahdissa. Hyökkäyssodan alkaessa läntiset odotukset tai optimistiset arviot Venäjän varastoitujen kalustomäärien hupenemisesta ovat kerta toisensa jälkeen osoittautuneet vääriksi. Venäjä on pystynyt korvaamaan Ukrainassa menettämänsä kalustoa: ehkei kokonaan, täydessä määrässään tai moderneimmalla mahdollisella kalustolla – mutta kuitenkin tavalla, joka on mahdollistanut hyökkäyssodan jatkamisen merkittävällä painolla ja suurin tappioin.

Kun hyökkäyssota Ukrainassa päättyy, Venäjän kalustokulutus loppuu, mutta sen puolustusteollisuuden tuotanto ei hiljene. Puolustusteollisuuden todennäköinen tuotantovauhti on vähintään sama kuin eurooppalaisen puolustustuotannon – riippuen luonnollisesti siitä, kuinka nopeasti ja millaisen puolustustarviketuotannon tätä paraikaa rakentava Eurooppa saa aikaan.

Hyvin mahdollinen uhkakuva on, että Venäjän puolustusteollisuus on laajempaa ja volyymiltään tuottavampaa kuin Euroopan valtioilla yhdessä. Venäjällä on puolellaan kaksi keskeistä etua: halvemmat tuotantokustannukset sekä kumppanuus Kiinaan, joka hallitsee kriittisten mineraalien ja harvinaisten maametallien markkinoita. Kiina on jo nyt ottanut käyttöön näitä koskevia vientirajoituksia. Jos Kiina myy näitä Venäjälle, mutta ei Eurooppaan, puolustusteollisuustilanne on vaarassa kääntyä selvästi Venäjän eduksi.

2. Sotilaallisesta uhasta ja sen muodostumisesta

Valtion muodostama sotilaallinen uhka rakentuu *tahdosta* ja *kyvystä*. Tahtoon vaikuttavat tuon valtion johdon *aikomukset* sekä sille avautuvat *tilaisuudet*. Kyvyn puolestaan muodostavat jo olemassa oleva sotilaallinen *suorituskyky* sekä sen taustalla oleva, tyypillisesti kansantaloudesta, väestöstä, kumppanuuksista ja muista resursseista muodostuva *potentiaali*.

Jos Venäjän puolustusteollisuus tuottaa sodan päätyttyä yhtä paljon materiaalia kuin se tuottaa tällä hetkellä, se merkinnee Venäjän sotilaallisen suorituskyvyn kasvamista Eurooppaa nopeammin.

Kyky puolestaan liittyy oleellisesti myös tilaisuuden käsitteeseen. Mikäli Venäjä saa puolustusteollisuutensa avulla kurottua riittävän etumatkan suhteessa länteen, sille avautuu tahdonmuodostukseen oleellisesti vaikuttava tilaisuus. Asevarustelussa kertyvä potentiaalinen valta perustuu aina ns. elinkaarimateriaaliin, mikä osaltaan luo paineita käyttää kalustoa ennen sen vanhenemista: jos *tilaisuus* jätetään käyttämättä, sillekin on hintansa, koska kalustoon tehdyt investoinnit eivät konkretisoidu tavoiteltuna valtana.

Tästä syystä on Euroopan rauhan ja tulevaisuuden kannalta oleellista, ettei Venäjä pääse luomaan kalustollista etumatkaa suhteessa Eurooppaan. Tämän uhan syntyminen tulisi ehkäistä. Tehokkaimmat keinot siihen saattavat olla taloudellisia.

Euroopan lienee siksi syytä pohtia, millä keinoilla Venäjän talousrakennetta voitaisiin sodan päätyttyä tukea siten, että sen painopisteen siirtäminen pois puolustusteollisuudesta olisi mahdollinen. Ymmärrän, miltä puheet ”Venäjän tukemisesta” laittoman ja raa’an hyökkäyssodan jälkeen kuulostavat, mutta kyse on ennen muuta Euroopan omasta intressistä.

Ensisijaisesti tärkeintä on huolehtia Euroopan oman puolustusteollisuuden saamisesta vauhtiin. Mutta yhtäläisesti tärkeää on saada Venäjän talouden painopistettä siirtymään pois puolustusteollisuuden alalta. Tämä on suuri ja vaikea rakennemuutos Venäjälle, mutta samalla erittäin tärkeä näkökohta Euroopan turvallisuuden ja rauhan kannalta.

Mikäli rakennemuutoksessa ei onnistuta, Euroopan ja Venäjän välinen kilpavarustelun kierre on oletettavasti erittäin kallis ja tietää turvallisuuspoliittisesti epävakaa tulevaisuutta pitkäksi aikaa. Samalla varustautuminen nostaa suursodan riskiä Euroopassa, koska aseistautuminen kannustaa Venäjää sopivan tilaisuuden tullen jatkossakin käyttämään sotilaallista voimaa ulkopoliittikkansa keinovalikoimassa.

3. Venäjän poliittisen johdon vaihtumisesta

Venäjää johdetaan presidentin sisäpiiristä, jonka merkitys on suurempi kuin valtion muodollisten rakenteiden, esimerkiksi pääministerin, ministeriöiden tai duuman.

Venäjän presidentinhallinnon ja sitä lähinnä olevien viranomaisten johdon muodostavat entiset KGB-upseerit, joiden osalta kiinnitän huomiota lähinnä ikärakenteeseen:

Vladimir Putin, Venäjän federaation presidentti, 73

Alexander Bortnikov, turvallisuuspalvelu FSB:n johtaja, 74

Sergei Naryškin, ulkomaantiedustelupalvelu SVR:n johtaja, 71

Viktor Zolotov, kansalliskaarti Rosgvardijan komentaja, 72

Heitä ympäröivät saman sukupolven luottohenkilöt, joiden muodollisesta asemasta tai sen muutoksista ei voi päätellä heidän valtaansa, joka perustuu epäviralliseen asemaan ja henkilökohtaisiin siteisiin presidentin lähipiirissä.

Tällaisia vallanpitäjiä ovat mm. aiempi FSB:n johtaja ja turvallisuusneuvoston sihteeri Nikolai Patrušev, 74, sekä presidentin lähiystävä ja ”Venäjän kakkosmies” Juri Kovaltšuk, 74. Heidän lisäksi esimerkiksi asevoimien komentaja Gerasimov ja entinen puolustusministeri, nykyinen turvallisuusneuvoston sihteeri Šoigu, ovat 70-vuotiaita.

Siten valta Venäjällä vaihtunee viimeistään seuraavien kymmenen vuoden kuluessa. Nykyinen hallitseva sukupolvi on miehittänyt maan johtoasemia niin pitkään, ettei vastaaviin tehtäviin ole kasvanut uutta sukupolvea – ellei sellaisina pidetä Tulan alueen kuvernööriä, Putinin lähipiiriin kuuluvaa Aleksei Djuminia, tai varapääministeriksi nostettua Nikolai Patruševin poikaa Dmitri Patruševia.

Ketkä uuden johdon muodostavatkin, he perivät vanhalta johdolta suuren haasteen, jota on kuvattu kohdassa 1. Siksi Euroopan ja Suomen tulisi pyrkiä vaikuttamaan Venäjän uuteen johtoon tavalla, jolla kohdan 2. uhkakuva voitaisiin välttää. Muussa tapauksessa Ukrainan sodan päättyminen ei paranna Suomen ja Euroopan turvallisuutta, vaan oleellisesti heikentää sitä.